

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASININ RƏYASƏT HEYƏTİ

Q Ə R A R

№ 12/13

Bakı şəhəri

17 iyul 2019-cu il

Akademik Məmmədəğa Şirəliyevin
110 illik yubileyi haqqında

2019-cu ilin sentyabr ayında görkəmli dilçi və türkoloq, filologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, Dövlət mükafatı laureatı, akademik Məmmədəğa Şirəliyevin anadan olmasının 110 ili tamam olur.

Akademik Məmmədəğa Şirəliyev 1931-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Şərq fakültəsini bitirdikdən sonra 1933-cü ildə Azərbaycan dilçiliyi ixtisası üzrə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun aspiranturasına daxil olmuşdur. O, 1941-ci ildə "Bakı dialekti" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş, tədqiqatın aktualığı və elmi dəyəri nəzərə alınaraq, 1943-cü ildə ona birbaşa filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilmişdir.

Akademik Məmmədəğa Şirəliyev 1931-ci ildən Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan dili kafedrasının müdiri, 1942-ci ildən Azərbaycan Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsinin dekani, 1943-cü ildən Azərbaycan dili kafedrasının müdiri, 1945-1949-cu illərdə elmi işlər üzrə prorektor vəzifəsində çalışmışdır. 1943-cü ildə o, Azərbaycan dilçiliyi üzrə professor elmi adını almışdır.

Görkəmli elm xadimi akademik Məmmədəğa Şirəliyevin sonrakı elmi fəaliyyəti bütünlüklə Azərbaycan Elmlər Akademiyası ilə bağlı olmuşdur. 1949-cu ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 1962-ci ildə həqiqi üzvü seçilən Məmmədəğa Şirəliyev elə həmin ildə AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru, 1968-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının İctimai Elmlər Bölməsinin akademik-katibi vəzifələrində çalışmaqla ölkəmizdə dilçilik elminin, o cümlədən humanitar və ictimai elmlərin inkişafında mühüm xidmətlər göstərmişdir.

1960-cı ildə Əməkdar elm xadimi fəxri adına layiq görülən akademik Məmmədəğa Şirəliyevin Azərbaycanda dialektologiya elminin, türkologiyanın inkişafında, Azərbaycan

dilçilik elminin formalaşmasında, türk dünyasında Azərbaycan elmi-mədəni tərəkürünün tanıtılmasında xüsusi xidmətləri olmuşdur. Dilçilik sahəsində məktəb yaratmış görkəmli dialektoloq-türkoloq kimi Məmmədəğa Şirəliyev Bolqarıstanın Sofiya Universitetində “Türk filologiyası” kafedrasının qurucusu olmuş, bu ölkədə dilçilik üzrə yüksəkixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanmasında mühüm rol oynamışdır. Onun Bolqarıstanda çalışarkən yazıb nəşr etdirdiyi “Türk dialektologiyası” əsəri türkoloji elmi mühitdə böyük əks-səda doğurmuşdur.

1969-1987-ci illərdə “Sovetskaya türkologiya” jurnalının baş redaktoru vəzifəsində çalışmış akademik Məmmədəğa Şirəliyev dilçilik elminin əsas sahələri – ümumtürkoloji problemlər, dialektologiya, müasir türk dillərinin nəzəri problemləri, o cümlədən türk dillərinin tarixi ilə bağlı fundamental tədqiqatlar aparmışdır. 100-dən çox elmi əsərin, o cümlədən monoqrafik “Azərbaycan dialektologiyası” (I, II hissə), “Bakı dialekti”, “Azərbaycan dialektologiyasının əsasları”, “Azərbaycan dili orfoepiyasının əsasları” və s. kimi fundamental əsərlərin müəllifi olan alimin yaradıcılığı elmi ictimaiyyətin dərin marağına səbəb olmuşdur. Onun tanınmış dilçi alim, professor Muxtar Hüseynzadə ilə birgə orta məktəb şagirdləri üçün yazdığı “Azərbaycan dilinin qrammatikası. Sintaksis” adlı dərs vəsaiti təxminən 55 il orta məktəblərdə istifadə olunduqdan sonra “Azərbaycan dilinin qrammatikası” adı ilə yenidən nəşr edilmişdir.

Akademik Məmmədəğa Şirəliyevin “Azərbaycan dialektologiyasının əsasları” adlı fundamental əsəri Azərbaycan Respublikasının Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. Alim türk dillərinin dialektlərinə dair o vaxta qədər yazılmış tədqiqatlardan fərqli olaraq, bu əsərdə ilk dəfə təsviri, müqayisəli və tarixi-müqayisəli üsullardan istifadə edərək Azərbaycan dili dialekt və şivələrinin təsnifini vermiş, özünün şəxsən iştirak etdiyi dialektoloji ekspedisiyalar zamanı toplanılan faktiki materiallar əsasında ümumiləşmələr aparmış, Azərbaycan dili dialekt və şivələrinin 4 qrupa: şərq, qərb, şimal, cənub qruplarına bölünməsinə faktlarla isbat etmişdir.

Məmmədəğa Şirəliyev beynəlxalq aləmə çıxan, elmi türkologiyanın zəngin üfüqlərində öz işıqlı yeri olan Azərbaycanın ilk dilçi alimlərindəndir. O, Bolqarıstanda Sofiya Universitetində türk dili kafedrasının müdiri olmuş, Varşava Universitetində mühazirələr oxumuş, Türkiyənin İstanbul və Ankara, eləcə də Moskva, Leninqrad, Alma-Ata, Kazan, Kişinyov, Daşkənd, Aşqabad və s. şəhərlərdə keçirilən beynəlxalq və ümumittifaq konqres və simpoziumlarda Azərbaycan dilçilik elmini ləyaqətlə təmsil etmişdir. Türk Dil Qurumunun ilk azərbaycanlı üzvü olan alimin yalnız Azərbaycan üçün deyil, həmçinin Özbəkistan, Türkmənistan, Qazaxıstan, Qaraçay-Balkar, Başqırdıstan eləcə də digər türk xalqları üçün türkoloq kadrların hazırlanmasında böyük xidmətləri olmuşdur.

Akademik Məmmədəğa Şirəliyevin türkologiyanın və Azərbaycan dilçilik elminin inkişafındakı xidmətlərini nəzərə alaraq və 110 illik yubileyi münasibətilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti **QƏRARA ALIR:**

1. Akademik Məmmədəğa Şirəliyevin anadan olmasının 110 illik yubileyinin qeyd edilməsi ilə bağlı müvafiq dövlət orqanları qarşısında vəsatət qaldırılsın.
2. AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutuna (akademik Möhsün Nağısoylu) tapşırılsın ki, akademik Məmmədəğa Şirəliyevin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş elmi sessiya keçirilsin.
3. AMEA-nın Humanitar Elmlər Bölməsinə (akademik Teymur Kərimli) və AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Mətbuat və informasiya idarəsinə (Zülfüqar Fərzəliyev) tapşırılsın ki, akademik Məmmədəğa Şirəliyevin həyat və yaradıcılığına dair mətbuatda yazılar dərc edilsin.
4. AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasına (tibb üzrə fəlsəfə doktoru Leyla İmanova) tapşırılsın ki, elektron məlumat bazasında akademik Məmmədəğa Şirəliyevin səhifəsi yaradılsın.
5. Qərarın icrasına nəzarət AMEA-nın vitse-prezidenti akademik İsa Həbibbəyliyə həvalə edilsin.

AMEA-nın prezidenti

- AMEA-nın akademik-katibi

akademik Akif Əliyev

AMEA-nın müxbir üzvü

Əminəğa Sadıqov

